

Μακεδονικά

Τόμ. 11, Αρ. 1 (1971)

Κωνσταντίνος Μηνάς, Μηνωΐδης, ένας
Εδεσσαίος λόγιος του 1821

Γεώργιος Τουσίμης

doi: [10.12681/makedonika.951](https://doi.org/10.12681/makedonika.951)

Copyright © 2014, Γεώργιος Τουσίμης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τουσίμης Γ. (1971). Κωνσταντίνος Μηνάς, Μηνωΐδης, ένας Εδεσσαίος λόγιος του 1821. *Μακεδονικά*, 11(1), 403–405. <https://doi.org/10.12681/makedonika.951>

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΗΝΑΣ, ΜΗΝΩΪΔΗΣ,
ΕΝΑΣ ΕΔΕΣΣΑΙΟΣ ΛΟΓΙΟΣ ΤΟΥ 1821

Μεταξύ τῶν Ἑλλήνων λογίων, οἱ ὅποιοι συντονισμένοι ὑπὸ τὸ Ἑλληνικὸν Κομιτᾶ-
των τῶν Παρισίων συμμετεῖχον διὰ τῶν πνευματικῶν ὄπλων εἰς τὴν παλιγγενεσίαν τοῦ
1821, ὑπῆρξεν καὶ ἓνας συμπατριώτης μας, Ἑδεσσαῖος. Δυστυχῶς παραμένει ἄγνωστος
ἀκόμη ὁ ἐπιφανής αὐτὸς Ἑδεσσαῖος λόγιος, ὁ ὅποιος, ὡς θὰ ἴδωμεν, προσέφερεν ἀνεκτι-
μήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 καὶ παραλλήλως καὶ εἰς τὴν οὐμανιστικὴν κί-
νησιν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Παραμένει ἄγνωστος διότι οἱ φάκελλοι ποῦ περιέχουν
ἄφθονον ὕλικόν περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου του κείνται ὑπὸ τὸν κοινορτόν τῆς Ἐθνικῆς
Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, τὰ δὲ βιβλία του παραμένουν «ἀδιάβαστα» καὶ ἀραρχιασμέ-
να» εἰς τὰ ράφια διαφόρων βιβλιοθηκῶν.

Ἄνομάζεται Κωνσταντῖνος Μηνᾶς, ἐπὶ τὸ ἀρχαιοπρεπέστερον ὄμως κατὰ τὴν συνή-
θειαν τῶν οὐμανιστῶν τῆς ἐποχῆς του ἦτο γνωστὸς ὡς Κ. Μηνᾶς, ΜηνωΪδης. Ἐγεννήθη
εἰς τὴν Ἑδεσσαν τὸ 1788, 1 Δεκεμβρίου. Μία ληξιαρχικὴ πρᾶξις ἐκδοθεῖσα τὸ 1840, ἡ
ὁποία σώζεται πρωτοτύπως, παρέχει πληροφορίας ὄχι μόνον περὶ τοῦ τόπου καὶ τοῦ ἔτους
γεννήσεώς του, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτῆς τῆς βαπτίσεώς του, ὅτι δηλαδὴ ἐβαπτίσθη τὴν 25ην
Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀναλήψεως τῆς πόλεως Ἑδέσσης ὑπὸ τοῦ
ἱερέως Ἀθανασίου Σακελλίανος (ἱερέως γνωστοῦ καὶ ἀπὸ ἄλλας συγχρόνους πηγᾶς)
ἀδείξ τοῦ μητροπολίτου Βοδενῶν Μελετίου.

Τὴν πρώτην παιδείαν ἐδιδάχθη εἰς τὸ περίφημον τότε Ἑλληνομουσεῖον Βοδενῶν,
βραδύτερον δὲ, σημειῶναι ὁ βιογραφῆσας αὐτὸν Γάλλος ἐπιστήμων Henri Omont, ἐμα-
θήτευσεν εἰς τὴν Σχολὴν Χίου εἰς τὴν ὁποίαν συνέρρεον μαθηταὶ πανταχόθεν ἐκ τῆς Ἑλ-
λάδος καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, ἵνα ἀκροασθῶσιν τοῦ Ἀθανασίου Παρίου.

Ὁ ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν παιδείαν τῆς Μακεδονίας ἐπὶ τουρκοκρατίας Τρύφων Εὐαγ-
γελίδης τὸν ἐντοπίζει κατὰ τὸ διάστημα 1815-1819 εἰς τὰς Σέρρας διδάσκοντα εἰς τὴν περί-
φημον Σχολὴν Σερρῶν ρητορικὴν καὶ φιλολογίαν. «Ἐφιέμενος ὄμως» συνεχίζει ὁ Τρ.
Εὐαγγελίδης «ἀνωτέρων σπουδῶν ἀπήλθεν εἰς Παρισίους, τοῦτο μὲν πρὸς σπουδὴν ἤδη
τριακοντούτης διὰ τὸν ἐκ τῆς διδασκαλίας οἰκονομῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς δημιουργίαν
καλλιτέρου μέλλοντος».

Ἐνῶ, λοιπόν, ἔκαμνε οἰκονομία διὰ νὰ μεταβῆ εἰς τὸ Παρίσι, ἐπέσπευσαν τὴν ἀνα-
χώρησίν του αἱ γενόμενα τότε σφαγαὶ τοῦ Γιουσοῦφ κατὰ τὰς ὁποίας ἔχασε καὶ ἓν μέλος
τῆς οικογενείας του. Ἔτσι, τὸν Αὐγούστον τοῦ 1819 ἀπεβίβασθη εἰς τὴν Μασσαλίαν καὶ
τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἔφθασε εἰς τὸ Παρίσι τὸ ὁποῖον ἐπέπρωτο νὰ καταστῆ
θετὴ πατρίς του.

Φύσις ἀνήσυχος καὶ ταλαντοῦχος ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς τὸ Παρίσι ἄρχισε
νὰ ἀναπτύσσει μιαν ἀξιόλογον δραστηριότητα κυρίως εἰς δύο τομεῖς, τὸν ἐπιστημονικόν
καὶ τὸν ἔθνικόν, τὴν ὁποίαν δέον ὅπως ἀναπτύξωμεν ἐν συνεχείᾳ χωριστὰ κατὰ τομέα.

Α. Ἐπιστημονικὸς τομεὺς. Ἡ ἄρτια ἑλληνικὴ μόρφωσις του, ἡ ἐνεργητικὸ-
της καὶ ἡ εὐφυΐα του ἐπέσπευον ἀμέσως τὴν προσοχὴν τοῦ Γαλλικοῦ Συμβουλίου Ἐθνικῆς
Παιδείας, τὸ ὁποῖον τὸν ἐχορήγησε ἄδειαν διὰ τὴν παράδοσιν μαθημάτων ἀρχαίας ἐλ-
ληνικῆς γλώσσης. Ταυτοχρόνως ἐπεδόθη εἰς ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας μὲ ἀντικείμενον
τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἐξέδωκε πλῆθος ἀξιολόγων ἐργασιῶν σχετικῶν μὲ τὴν ὀρ-
θογραφίαν, τὴν προφοράν, τὴν ὀρθοφωνίαν καὶ τὴν γραμματικὴν αὐτῆς. Μὲ τὰς ἐργα-
σίας του αὐτὰς κατέστησε προσιτὴν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τοὺς Γάλλους ἑλλη-
νιστάς.

Εἰς τὸν φάκελλον τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν Χειρογράφων τῶν Παρισίων, ποῦ περιέ-

χει τὸ «ὕλικόν» Μηνωΐδη, ἀνεύρισκομεν διαφόρους αἰτήσεις του διὰ τὴν κατάληψιν ἔδρας ἀρχαίας καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς, διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ περιφήμου καθηγητοῦ Gall εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλλίας, διὰ τὴν πρόσληψιν του ὡς καθηγητοῦ τῆς ἑλληνικῆς τοῦ βασιλέως Ὁθωνος.

Τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας τὸν προσέλαβε ὡς ἐπίσημον διερμηνέα ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος Ι΄ εἰς ἀνταμοιβὴν τοῦ ζήλου του πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην τὸν ἐτίμησε μὲ τὸ παράσημον τῶν ἵππων τῆς Λεγῆδος τῆς Τιμῆς.

Ἐκείνῳ ὁμως τὸ ὅποιον τὸν κατέστησε πολὺ γνωστὸν ἀμέλαβε τῶν ἐπιστημονικῶν κύκλων τῆς Γαλλίας ἦσαν αἱ ἔρευναι του εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῶν μονῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν τὸ 1840 Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας εἰς τὴν Γαλλίαν ἀνέλαβεν ὁ Villemain εἰς τὴν προσπάθειάν του νὰ δώσῃ μιαν ᾄθῃσιν εἰς τὰς ἱστοριοκαρχαιολογικὰς καὶ γενικῶς εἰς τὰς ὀμνιστικὰς ἐπιστήμας, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Μηνωΐδη διέκρινε τὸν καταλλήλοτερον συνεργάτην. Εἰς τὸ διάστημα πέντε ἐτῶν τοῦ ἀνέθεσε τρεῖς ἀποστολάς διὰ νὰ ἐρευνηθῇ τὰς βιβλιοθήκας τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τῶν Μετεώρων, τῆς Πάτμου, τοῦ Σινᾶ, τῶν μονῶν τῆς Μ. Ἀσίας, Γουμέρας, Κοντυρᾶς καὶ Περιστερᾶς Τραπεζοῦντος. Τόσον ἀξιόλογα ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀποστολῶν ποῦ ἀνέλαβε, ὥστε τὸ 1811 ὁ Γάλλος ἐπιστήμων Henri Omont νὰ συγγράψῃ εἰδικὸν περὶ αὐτῶν σύγγραμμα: «Ὁ Μηνωΐδης Μηνᾶς καὶ αἱ ἀποστολαὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν». Σημειώτεον ὅτι ἀνεῦρε καὶ ἔκαμε γνωστοὺς εἰς τοὺς ἐπιστημονικοὺς κύκλους τοὺς ἀγνώστους ἕως τότε Μύθους τοῦ Βαβρίου, τὸ ἔργον τοῦ Φιλοστράτου περὶ Γυμναστικῆς, ἄγνωστα ἔργα τοῦ Γαληνοῦ, Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, τὸ περὶ ρητορικῆς τέχνης ἔργον τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ ἄλλα πολλὰ, μὲ τὰ ὅποια ἠξίωσε τὸν πλοῦτον τῆς Βασιλικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων.

Ἡ Γαλλία ἀναγνωρίζουσα τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας τῆς προσέφερε, ἀλλ' ἐν ταῦτῳ καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνδρός, τιμητικῶς τοῦ ἀπένευμεν ἰσόβιον σύνταξιν.

Τὸν πολὺπλευρον τοῦτον ἄνδρα οὐδὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος ἦτο δυνατόν νὰ ἀφήσουν ἀδιάφορον. Ἡ ἐμπνεομένη ὑπὸ τοῦ Βαυαροῦ Μάουερ ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου δριμύτητα ἠλέγχθη ὑπὸ τοῦ Μηνωΐδη διὰ τοῦ φυλλάδιου «Φαρμακίδου ἀντίδοτον», ἐκδοθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 1852 ψευδώνυμος ὑπὸ Ἰακώβου ἱερομονάχου Βατοπαιδείου ὡς ἀποσκοποῦσα εἰς τὸ νὰ «φραγκέψῃ» τὴν Ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν.

Ὁ ἀρτίως πεπαιδευμένος αὐτὸς συμπατριώτης μας δὲν ἔστερεῖτο καὶ ποιητικῶς τολάντου. Μᾶς ᾄφησε καὶ ἐν συγκινήτικόν πινδαρικὸν ᾄσμα τὸ «Κανάρη» μὲ τὸ ὅποιον ἐξυμνεῖ τὸν ἥρωϊσμον τοῦ 1821. Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν καὶ ἄλλο ἐν ποιητικῶν δημιουργιῶν του, τὸ «Καρολιάς», γραμμένο πρὸς τιμὴν τοῦ εὐεργετήσαντος αὐτὸν βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Ι΄.

Β. Ἐθνικὸς τομεύς. «Ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἀφιξέως του εἰς τὸ Παρίσι συνεδέθη στενῶς μὲ τὸ προλειανθὲν ὑπὸ τοῦ Κοραΐ Ἑλληνικὸν Κομιτάτον, εἰς τὸ ὅποιον παρέσχε πολιτίμους εἰδήσεις περὶ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων», γράφει περὶ τοῦ Μηνωΐδη ὁ Τρ. Εὐαγγελίδης εἰς τὸ ἔργον του: «Ἡ Παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας».

Ὁλόκληρος ἐφέλετο ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους καὶ εἰς τὴν ἱεράν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἀφωσιῶθη ψυχῇ τε καὶ σώματι. Ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κομιτάτου ἐξώρμησε μὲ πυρωμένην γραφίδα διὰ νὰ κινητοποιήσῃ τὴν Εὐρώπην ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων, διὰ νὰ διαφοτίσῃ τοὺς ἰσχυροὺς διὰ τὸ δίκαιον τοῦ ἄθῃνος, διὰ νὰ ἐλέγξῃ τοὺς κραταιοὺς, καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν Μέττερνιχ, διὰ τὴν ἀπάνθρωπον πολιτικὴν τοῦ σφαιγασμοῦ τῶν δικαίων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἐδιάβασα μερικὰ ἀπὸ τὰ φυλλάδια αὐτά, τὰ ὅποια συνέγραψε πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτό, καὶ ἐθαύμασα τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν πατριω-

τισμόν, τὴν παρρησίαν, τὴν εὐρείαν μόρφωσίν του, ποὺ ἀπέτέλουν τὰ κεφάλαια τοῦ ἀγῶνος εἰς τὸν ὁποῖον ὀλοφύχως εἶχε ἀποδοθῆ. «Τοῖς κραταιοτάτοις τῆς Εὐρώπης βασιλεῦσι» γραμμένα γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ τὸ 1821, «Πρὸς τοὺς Γερμανοὺς καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Εὐρώπης Ἔθνη πρόσκλησις εἰς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων» ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ φιλελληνικοῦ κομιτάτου τῶν Παρισίων τὸ 1826. «Σύντομος ἐπίστασις εἰς τὴν τοῦ Αὐστρίας Μηνιστηρίου πολιτικὴν ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα», διὰ τοῦ ὁποῖου ἐλέγχει τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα πολιτικὴν τοῦ Μέττερνιχ, εἶναι οἱ τίτλοι μερικῶν ἐκ τῶν φυλλαδίων τούτων.

Μεταπελευθερωτικῶς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πλέον ἀφοσιωμένων φίλων καὶ ὑποστηρικτῶν τοῦ Καποδιστριαίου. Εἰς τὴν ἀναφειῶσαν ἀντίθεσιν μεταξὺ Κοραῆ καὶ Καποδιστριαίου, ὡς πρὸς τὴν ἀκολουθητέαν ἐκπαιδευτικὴν πολιτικὴν, ἐτάχθη ἀνεπιφυλάκτως ὑπὲρ τοῦ Καποδιστριαίου. Ἀπὸ ἀφορμὴν τὴν «θέσιν» τοῦ Κοραῆ εἰς τὰ προλεγόμενα τοῦ ὀγδόου τόμου τῶν παρέρων αὐτοῦ ὅτι «μωροὶ τινες τῆς Ἑταιρείας ἐκίνησαν τὸ ἔθνος εἰς ἐπανάστασιν πρὶν ἀποκτήσῃ παιδείαν ἱκανὴν νὰ ὀργανώσῃ καὶ νὰ διατάξῃ νέαν πολιτικὴν» ὁ Μηνωίδης συνέγραψε τὸ 1827 βταιότατον κατ' αὐτοῦ λιβελλοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Μενέδημος, ἡ ἀπάντησις πρὸς τὰς τοῦ Χίου Κοραῆ κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Καποδιστριαίου συκοφαντίας».

Μὲ πάθος κατεπολέμησεν καὶ τὴν βαυαροκρατίαν, ἐξέδωκε καὶ ἐκυκλοφόρησεν μετὰ τῶν Γάλλων βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν τὸ φυλλάδιον «La Grèce constituée et les affaires d'Orient», διὰ τοῦ ὁποῖου τόσον πολὺ διήγειρε τὰ πνεύματα τῶν Γάλλων κατὰ τῆς ἐν Ἑλλάδι βαυαροκρατίας, ὥστε ἐχρειάσθη νὰ ἐπέμβῃ ὁ Γάλλος πρωθυπουργὸς Θυέρης διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἐν τῇ γαλλικῇ βουλῇ θόρυβος κατὰ τοῦ Ἄρμανσπεργκ, τὸν ὁποῖον ὑπεστήριξε ἡ Ἀγγλία, ὑποσχεθεὶς νὰ κἀνῃ ὅ,τι ἦτο δυνατόν. Τὸν Ἄρμανσπεργκ ἀπεκάλει «βεζύρη» καὶ τόσον πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ ἔξαψιν τῶν πνευμάτων, ὥστε, ὡς καυχᾶται ὁ ἴδιος, ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας κατὰ τὴν διάρκειαν γεύματος προπίνων ὁ Σκουφοῦς τοῦ εἶπε: «Κύριε Μηνᾶ, σοῦ ὁμολογοῦμεν χάριτας διότι ἠλευθέρωσας τῆς ξενοκρατίας τὴν Ἑλλάδα».

Ὅταν ἔλαβε τὴν σύνταξιν τοῦ ἤλθε εἰς τὰς Ἀθήνας ὅπου διέμεινε ἀρκετὸν διάστημα. Ἀπὸ τὴν ἐν Ἀθήναις παραμονὴν τοῦ γνωστὸς εἶναι ὁ λόγος τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν τὸ 1853 στὴν Πνύκα περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Κατόπιν ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸ Παρίσι ὅπου ἔμεινε μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του. Ὁ θάνατος τὸν εὗρε τὴν 30 Δεκεμβρίου 1859 εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σηκουάνα εἰς ἡλικίαν 61 ἐτῶν.

Τὸν ἐκλεκτὸν τοῦτον γόνον τῆς Ἑδέσσης καὶ «παίδεμα» τοῦ Ἑλληνομουσείου Βοδενῶν δὲν παρέλειψαν νὰ ἀναφέρουν καὶ νὰ ἀσχοληθοῦν ἐκτενῶς περὶ αὐτοῦ τὰ Who's Who τῶν προσωπικοτήτων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος Didot, Varereau καὶ ἄλλα καὶ ἔτσι, ἐὰν ὁ Μηνάς Μηνωίδης ἀπεσβέσθη ἀπὸ τὴν μνήμην τῶν συμπατριωτῶν του, δὲν ἀπεσβέσθη ἀπὸ τὰς σελίδας τῆς Ἱστορίας.